

výhradně na násilníkem stanovený účel), či je legálně získat (např. práci, kterou chce vykonávat).

2.2.3 Osobnost násilníka, osobnost oběti domácího násilí, násilný vztah

OSOBNOST NÁSILNÍKA

Domácí násilí postihuje všechny socioekonomické vrstvy populace napříč (nezávisle na ekonomickém statutu rodiny, vzdělání, či povolání partnerů apod.).¹³⁴

Výzkumy soustředující svou pozornost na tento jev potom s určitostí vyvrátily do této doby pevně zakořeněný názor, že násilníci jsou povětšinou nemocné, psychopatické osobnosti, k jejichž hlavnímu osobnostnímu rysu patří neschopnost vyrovnat se se svým životem, sociálním okolím a do života společnosti se tak plnohodnotně zapojit.

Jako neplatná se ukázala rovněž další ve společnosti velmi rozšířená domněnka, totiž že k podobným jevům dochází výhradně v rodinách alkoholiků.¹³⁵

Velmi zjednodušeně lze psychologický profil většinového počtu domácích násilníků nastínit těmito základními body¹³⁶:

- nízké sebevědomí – násilník se ve svém životě často cítí bezmocný. Násilí potom užívá jako způsob a pokus uchvátit kontrolu nad situací. Prostřednictvím ataku získává okamžitě, krátkodobě uspokojení, podvolení se oběti a zároveň docílí i pro něj tolik důležité kontroly a moci nad předmětnou situací.

¹³⁴ Více např. Dijk, T. - Flight, S. - Oppenhuis, E. a Dushman, B.: Domestic Violence: A National Study of the Nature, Size and Effects of Domestic Violence in the Netherlands, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 6, 1998, No. 1, str. 7-35; Zegidis, B. L.: Násilí v rodinách: Výsledky současného výzkumu a praktické problémy. *Community Mental Health Journal*, 1992, No. 6

¹³⁵ Více např. Blane, H. T. - Miller, B. A. a Leonard, K. E.: *Intra and Intergenerational Aspects of Serious Domestic Violence and Alcohol and Drugs*, 1 -st edition, Washington, D. C., National Institute of Justice, 1988; Statistics Canada, *The Daily, The Violence Against Women Survey*, 1993, No 11; dále např. Martinková, M. a Macháčková, R.: *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 126 a násl.

¹³⁶ Jako základ tohoto rozboru jsem si vzala Zpráva o stavu domácího násilí, *Dneska Tě ještě nezabiju!* (Nadace Rosa), první vydání, Praha, Nadace Rosa, 1997, str. 52-54

přesun viny do vnější sféry – převážná většina násilníků věří, že k násilí došlo z důvodu nějakých vnějších (mimo něj a jeho volní složku existujících) okolností. Pro ospravedlnění svého násilného činu mají proto k dispozici vždy sérii různých zdůvodnění („byl jsem opilý“, „podváděla mne a do mne vjel nějaký amok“, „nestarala se o děti a já byl tolik přepracovaný“, „dělala si ze mne blázna a neustále mne provokovala“, „stres v práci byl enormní a já jsem se cítil tak přetlakovaný... vůbec nevím, co to do mne vjelo“, „stále jen seděl a nic nedělal, jenom blbě koukal, já jsem byla úplně bez sebe“ atd.).

• strach ze závislosti – většina násilníků je na své partnerce/partnerovi emocionálně silně závislá a zároveň vystrašená z možnosti její ztráty. Tento potlačovaný strach vede agresora k panovačnému a majetnickému chování vůči své oběti.

• potlačení a odmítání násilí – většina násilníků má tendenci násilí ve svých představách zmírňovat, popírat některé činy či frekvenci, s jakou dochází k jednotlivým násilným útokům. Takové odmítání jim umožní neodpovídat se za své činy a zároveň je uchrání i před vlastním negativním sebehodnocením. Jako pravděpodobná příčina tohoto popírání skutečnosti se jeví v dětství naučený vzorec chování vypořádávání se s nepříjemnými zážitky. (Ve své praxi jsem se tak setkala např. s mužem, který, ačkoli způsobil své ženě následkem svého cíleného a plánovaného násilného chování zlomeninu lebeční kosti s celoživotním zdravotním postižením a středně těžké poranění míchy s důsledkem výrazného omezení hybnosti, hovořil o tomto jako o „vzájemném postrkování se“.)

• izolace – i když se na první pohled může zdát, že domácí násilník má mnoho přátel a převážně i bývá svým okolím hodnocen jako hodný člověk (ve své praxi jsem se setkala např. s domácími agresory, jimiž byli společností uznávani veřejní činitelé, lékaři, čelní představitelé náboženských obcí či známí umělci atd.), patří většina násilníků mezi lidi, kteří si ostatní tzv. drží od těla. Žádost o pomoc či podporu od jiných (krom své oběti) považuje domácí násilník za slabošské gesto. Jediná osoba, která násilníka poznala v celé šíři jeho osobnosti, je tak jeho oběť. Tato skutečnost potom často přispívá k tendenci okolí nedůvěřovat výpovědi oběti, která se o násilí rozhodla vypovídat.

- zvnitřnění tradičních rolí – většina pachatelů násilí na ženách v intimních vztazích vyrůstala v přesvědčení, že muž je hlavou rodiny, jehož hlas má největší váhu a jehož názor má právo veta nad všemi ostatními v rodině. Již od dětství byl učen neprojevovat své emoce a opak zhotovit jako slabost. Věří, že musí být za každých okolností silný a že se musí naučit kontrolovat. Často je též přesvědčen o své odpovědnosti za rodinu a cítí se tak plně oprávněn ke krokům, kterými její členy nutí, aby se chovali přesně podle jeho představ.
- zkušenosti s násilím z dětství – převážná většina násilníků byla svědkem násilného chování v dětství. Sledovali, jak otec bije matku, či byli sami týráni. Ve stresu proto inklinují k tomu chovat se podle naučené modely. (Srovnej např. kapitola 2.4.)
- většinu emocí vyjadřují pachatelé násilí na ženách v intimních vztazích pomocí zlosti, kterou chápou jako projev síly a jako typický (od přírody daný) způsob chování muže. Pachatel násilí v intimních vztazích vnímá zlost jako akceptovatelnou mužskou emoci. Další z širokého spektra emocí pak tento agresor převážně vůbec není schopen vyjádřit a je typické, že spoléhá plně na svou partnerku, že se o emoce celé rodiny postará (velmi názorný příklad takového chování je možno odpozorovat např. ve velmi oblíbeném českém filmu Vesničko má středisková mezi manželskou dvojicí, kterou tam představuje L. Šafránková a P. Čepek; rovněž manželství rodičů F. L. Věka ze známé knihy Aloise Jiráska vykazuje podobný vzorec chování). Tím se však stává obzvláště zranitelným zejména v důvěrných rozhovorech, kdy své pocity nezvládá vyjádřit. Ačkoli jej může rozzlobit mnoho různých okolností, které nemají s jeho obětí pranic společného, ventiluje svoji zlost pouze a výhradně vůči své oběti, protože si uvědomuje, že mimo intimní vztah by s tímto typem chování neměl šanci uspět.
- prvky kontroly – v tomto bodě se chování násilníků od sebe navzájem odlišuje. Jedna skupina agresorů bývá popisována jako chodící „časovaná bomba“. Jsou to tedy lidé, kteří vykazují sníženou kontrolu impulzivitu. Když tito násilníci později své chování rozebirají, popisují, že ztratili sebekontrolu, nevěděli, co činí. Druhá skupina agresorů si je naopak naprosto přesně vědoma toho, co dělá. Své útoky tito agresori dlouho dopředu plánují s tím, že do detailů promýšlejí jejich konkrétní podobu. (Při své praxi jsem se

setkala např. s mužem, který si vedl deník, v němž propracoval strategii zabít své ženy několika způsoby včetně plánu likvidace jejího těla. Tento násilník potom téměř denně svoji ženu připoutával k nějakému předmětu např. radiátoru a před ní myšlenky vedené v deníku dále rozvíjel. Na této kauze byla zajímavá mimo jiné i okolnost, že tento násilník vždy posílal své dvě děti (8 a 10 let) na dobu „mučení“ ven, což se dělo v některé dny i osmkrát za sebou, přičemž výjimkou nebyly ani situace, kdy děti musely ven několikrát během jediné noci. Toto své chování agresor následně vysvětloval tak, že chtěl dětem zachovat pozitivní obraz matky, neboť nechtěl dopustit, aby viděly její ubohost). Tato druhá skupina násilníků patří mezi nejnebezpečnější.¹³⁷

V neposlední řadě je třeba uvést i vliv sociální tolerance na chování násilníka. Tolerování domácího násilí společností totiž posiluje násilníkově přesvědčení, že se chová správně, že se ničeho odsouzeníhodného nepouští a na násilné jednání má tradici a výlučností svého postavení garantované právo. Za nikoli nezajímavý považuji v tomto kontextu poznatek, s nímž jsem byla konfrontována během své praxe, a to, že většina agresorů nikdy nepovažuje přítomnost násilného chování za možný důvod odchodu oběti z tohoto intimního svazku (velmi názorně a detailně je toto demonstrováno např. v knize Čokoláda od J. Harris, která byla rovněž pod stejným názvem úspěšně zfilmována).

Sociální toleranci, která ve společnosti k domácímu násilí panuje, ukázaly např. experimenty prováděné ve Velké Británii, které měly za cíl otestovat

¹³⁷ Více např. Godenzi, A.: Muži a násilie - Logika nerovnosti In: Kol. autorů: Sùbor prednášok z medzinárodného seminára v Štrasburgu, první vydání, Bratislava, Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy, 1998; Bourdieu, P.: Nadvládu mužů, první vydání, Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 2000; Violence against Women in the Family (United Nations), 1 -st edition, New York, 1989; Tolman, R. M. a Bennett, L. W.: A Rewiew of Quantitative Research on Men Who Batter In: Journal of Interpersonal Violence, 1990, No 5 (1), str. 612-615; Stordeur, R. a Stille, R.: Ending Men's Violence against Their Partners: One Road to Peace, 1 -st edition, London, Newbury Park, 1989

reakce diváků útoku muže proti ženě. Ukázalo se, že diváci byli mnohem méně ochotni zasáhnout, pokud si mysleli, že se jedná o manželský pár.^{138, 139}

OSOBNOST OBĚTI

„Už od sedmdesátých let se výzkumy ve světě zaměřily na osobnost týrané ženy a pokoušely se najít odpověď na otázku, jaká je žena, která se nechá bít, a na otázku, proč týraná žena od násilnického partnera neodejde. Dospěly k závěru, že neexistuje žádný konzistentní osobnostní profil, který by ženu predisponoval k tomu, aby se stala obětí ve vztahu.“¹⁴⁰ Tento poznatek lze potom zobecnit do té míry, že obětí domácího násilí se za určitých předpokladů může stát kdokoli.

Existuje pouze jediný rizikový faktor predispozice k obětnímu chování a tím je týrání či zneužívání eventuelně přítomnost násilnému chování v dětství.¹⁴¹

Dítě, jenž mělo brutálního otce, který bil matku nebo i je, žije povětšinou s představou, že jeho otec je tak jako každý rodič spravedlivý a dobrý člověk. Pokud ho však zbije, děje se tak proto, že udělalo chybu. Tato podvědomá vina potom bití a týrání v myšlenkách dítěte zracionalizuje. Jinými slovy řečeno obrní ho vůči psychické či fyzické bolesti. Není-li možno konkrétní vinu nalézt, nastupuje vina abstraktní (např. v poloze „proč jsem se narodil jako chlapec?“, „proč jsem se vůbec narodila?“ atd.). V rodině, kde je týrání běžné, navíc výrazně vzrůstá touha dítěte po naplnění ideálu rodinných vztahů. Čím více nejde tohoto ideálního stavu dosáhnout, tím více se toto přání dítěte

¹³⁸ Více např. Zpráva o stavu domácího násilí, Dneska Tě ještě nezabiju! (Nadace Rosa), první vydání, Praha, Nadace Rosa, 1997, str. 52

¹³⁹ Ke stejným poznatkům jsem dospěla i v rámci své praxe. Přednáším-li o domácím násilí, položím vždy posluchačům dotaz, jak by reagovali, kdyby slyšeli od sousedů křik evidentně svědčící o velmi intenzivní formě domácího násilí včetně signálů poukazujících na ohrožení zdraví či života jejich sousedky. Většina posluchačů odpoví, že by nikterak nezasáhli, neboť by se domnívali, že se jedná o soukromou záležitost mezi partnery.

¹⁴⁰ Sobková, E.: Násilí páchané na ženách a jeho důsledky In: Piata žena - aspekty násilí páchaného na ženách (Aspekt), první vydání, Bratislava, Aspekt, 2001, str. 57 a násl.

¹⁴¹ Více např. Kaufman, J. a Zigler, E.: Do Abuse Children Become Abusive Parents? In: American Journal of Orthopsychiatry, 1987, No 57, str. 186-192; Zpráva o stavu domácího násilí, Dneska Tě ještě nezabiju! (Nadace Rosa), první vydání, Praha, Nadace Rosa, 1997, str. 31-36; Vykopalová, H.: Násilí v rodině, Kriminálnístika, 2001, č. 4 In: www.mvcr.cz; Bernard, Ch.: Patterns of Violence against Women in the Family. Background document prepared for the Expert Group Meeting on Violence in the Family with a Special Emphasis on Its Effects on Women, 1 -st edition, Vienna, New York, United Nations, 1986 atd.

stává iracionálním a hlubším a tím větší je vina, kterou dítě za současný neidylický stav cítí. Tento vzorec chování se potom často opakuje i v dospělých vztazích těchto dětí.

Dospělá oběť si nachází násilníka a doufá, že teď už jej konečně může změnit, když se jí tato změna nepodařila provést u jejich rodičů. Domnívá se, že její protějšek je velice hodný (skvělý, úžasný, milý atd.) člověk, jen kdyby nebyl tak impulsivní (surový, nebil ji, nepil, nebral drogy atd.) a věří, že jej svým vhodným chováním jeho „zlovyků“ zbaví.

Platí, že pokud člověk, který prožije určité trauma, toto trauma nezpracuje, má tendenci neustále opakovat stejné vzorce chování vedoucí k dalšímu pokračování traumatu, až do doby, než dojde k jeho vnitřnímu pochopení a zpracování.¹⁴²

Důvody, proč oběti neopustí své násilné partnery, jsou vždy rozličné a velmi individuální. Jak bylo vysvětleno již výše, mnohé oběti domácího násilí žijí v opakujícím se vzorci chování přeneseném z dětství, který mimo jiné ústí v naději, že násilník své chování k nim změní.

Podle tradičního vnímání ženské role a zažitých společenských vzorů chování bývá partnerský vztah často chápán jako investice, které by se ženy neměly vzdávat („jednou sis ho vybrala, tak trp“... „správná ženská má vydržet trochu té bolesti“... „hezky papej, nebo si tě nikdo nevezme, zůstaneš na očet a nikdy se nevdáš“... „co by jste po ní nechtěli, je to stará panna“... „krásná princezna spala sto let, až ji zachránil statečný princ“ atd.).

Je zcela typické, že pachatelé po prvních útocích slibují, omlouvají se, podnikají velmi složité usmiřovací ceremonie. Oběti, které v této fázi násilníku uvěří a v násilném vztahu i nadále setrvávají, posilují proces odbourávání jeho zábran pro další trýznění. Následující útok je proto v drtivé většině případů ještě o něco brutálnější.

Oběť, která zná svého partnera nejen jako násilníka, ale i jako milého, něžného člověka, žije v představě, že tento vztah je vztahem na celý život a selhání tohoto vztahu pro ni může znamenat selhání vědomí o vlastní schopnosti milovat a udržet vztah (věří, že trestána je proto, že udělala ve vztahu nějakou chybu). V mnoha případech je motivem setrvání ve vztahu s násilníkem prostě strach („zabiju tebe, děti, sebe... když mne opustíš“, „... víš, že si tě najdu všude...“, „... udělám z tebe blázna a děti už nikdy neuvidíš...“ atd.).

¹⁴² Více např. Herman, J. L.: Trauma and Recovery, 1 -st edition, New York, Basic, 1992; Vykopalová, H.: Násilí v rodině, Kriminálnístika, 2001, č. 4 In: www.mvcr.cz; Čírtková, L.: Oběti domácího násilí, Psychologie dnes, 2001, č. 1 atd.

Mezi další motivy k setrvávání v násilném vztahu patří např. i nemožnost řešení bytové otázky, ekonomická závislost, snaha zachovat dětem oba rodiče, láska, nemožnost dovolat se pomoci atd.

Týraná oběť navíc trpí „syndromem týraných obětí“. Jedná-li se o dlouhodobé týrání, je téměř vyloučené, aby se z tohoto stavu sama vymanila.¹⁴³

Tento syndrom je charakteristický širokým spektrem psychických a behaviorálních reakcí oběti na prožité týrání. Jeho typickými projevy jsou: pocity bezmoci, zmatku a sebeobviňování, dlouhodobá a emocionální frustrace, nízké sebevědomí a zvýšená zranitelnost, neurotické projevy – úzkosti, deprese, poruchy spánku; sebevražedné tendence, zablokování sil potřebných ke změně, minimalizace, popírání, ospravedlňování násilí, strach z agresora a zároveň silná závislost na něm, neschopnost normálních asertivních reakcí ve smyslu nápadné vstřícnosti a ochoty všem vyhovět, psychosomatická onemocnění – migrény, žaludeční vředy, nechutenství, astma, urologické obtíže apod., tendence ke zneužívání alkoholu a drog apod.¹⁴⁴

Svou roli zde sehrává i tzv. **stockholmský syndrom**¹⁴⁵, který byl poprvé popsán v sedmdesátých letech dvacátého století v souvislosti s přepadením banky, při němž útočníci zadržovali po několik dní rukojmí. Tento jev spočívá ve vytvoření silné emocionální vazby mezi násilníkem a jeho obětí. Jinými slovy řečeno, jde o identifikaci oběti s jedním násilníkem, kdy se oběť snaží zavděčit svému trýzniteli, pomáhat mu a chránit jej, čímž si podvědomě vykupuje jeho shovívavost a ochranu svého života (tento model chování můžeme velmi často vypožorovat mimo jiné i ve vztahu mezi obětí obchodu se ženami a jejího „pasáka“).

Stockholmský syndrom se vyskytuje především u těch případů domácího násilí, kdy je oběť vystavena mimořádně silnému mocenskému působení násilníka, vůči němuž nemá prakticky žádnou možnost obrany.

¹⁴³ O tomto jevu podrobně např. Herman, J. L.: Trauma and Recovery, 1 -st edition, New York, Basic, 1992

¹⁴⁴ Více např. Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.: Násilí páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, první vydání, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998, str. 26 a násl; Herman, J. L.: Trauma and Recovery, 1 -st edition, New York, Basic, 1992; Gordon, M.: The Female Fear, 1 -st edition, New York, 1989; Lentzner, H. R. a DeBerry, M. M.: Intimate Victims: A study of Violence among Friends and Relatives, 1 -st edition, Washington, D. C., U. S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistic, 1980

¹⁴⁵ Více např. Piata žena - aspekty násilí páchaného na ženách (Aspekt), prvé vydanie, Bratislava, Aspekt, 2001, str. 25-27

Mezi předpoklady existence stockholmského syndromu patří:

- život oběti se nachází v permanentním a intenzivním ohrožení – oběti násilí jsou plně přesvědčené, že výhrůžky k nim směřované („zabijí tebe“, „zabijí děti“ apod.) by se mohly naplnit,
- oběť žije s intenzivním pocitem, že nemá možnosti úniku,
- izolace od lidí,
- přechodná náklonnost.

K důsledkům tohoto syndromu potom mimo jiné patří i to, že oběti mají tendenci násilníka omlouvat a veřejně hájit. (Ve své praxi jsem se např. setkala s klientkou, která byla manželem obzvláště hrubě týrána 25 let. Celkem osmkrát byla pro důsledky jednotlivých ataků hospitalizována dlouhodobě v úrazové nemocnici. Když jsem pro ni sestavovala žalobu na rozvod manželství s tímto agresorem, navrhovala jsem napsat mimo jiné i větu, jejímž obsahem bylo sdělení, že manžel této klientky byl enormně zárlivý, přičemž jí stanovoval i přesný čas povoleného příchodu ze zaměstnání domů a opozdila-li se, byť jen o deset minut, podrobil ji přísnému trestu. Tato klientka, však velmi ostře protestovala proti takovéto formulaci žalobního návrhu. Řekla mi doslova: „*Toto tam nepište. On mne měl jen strašně moc rád. Vždyť já jsem byla potvora. Třeba jsem si schválně vypila s kolegyní kávu a přišla tak domů až o čtvrt hodiny později...*“.)

Než se oběť rozhodne odejít z násilného intimního vztahu, prochází několika různými stádii¹⁴⁶:

- **odmítání** – mnoho obětí domácího násilí si na počátku odmítá přiznat, že se jedná o problém, nechtějí si připustit, že v jejich vztahu dochází k násilí. Svou roli zde sehrává jednak zkušenost z dětství (je-li oběť na týrání zvyklá, nepřikládá mu význam) a dále zakořeněné stereotypy v představách o tom, jak týraná oběť vypadá (nevzdělaná, ze sociálně slabé vrstvy, nemůže to být muž apod.) a nechce být do této kategorie zařazena¹⁴⁷. V tomto stádiu se oběti za

¹⁴⁶ Jako základ tohoto rozboru jsem si vzala Zpráva o stavu domácího násilí, Dneska Tě ještě nezabiju! (Nadace Rosa), první vydání, Praha, Nadace Rosa, 1997, str. 56-57

¹⁴⁷ Většina obětí domácího násilí, s nimiž jsem se při své praxi setkala, hovořila o jakémsi „momentu prozření“. Vzpomínám si např. na ženu, která se při svém povolání sociální pracovnice denně setkávala s jinými týranými ženami. Přiznala se mi, že tyto ženy vždy litovala a říkala si, že ona by toto ve svém partnerství nikdy nedovolila a nechápala, proč tyto ženy v takovém vztahu setrvávají, přitom byla léta svým partnerem velmi často bita (mnohdy brutálněji než ženy s nimiž se setkávala v praxi), avšak neuvědomovala si, že se u ní jedná o totéž. Pokaždé totiž uvěřila, že její partner zbil jen výjimečně v důsledku nějaké její chyby, a že je to tedy její vina a vždy věřila, že se toto stalo už naposledy.

násilí stydí, nechtějí, aby okolí vědělo o tom, co zažívají (maskují stopy po zranění, tvrdí, že jsou extrémně nešikovné apod.).

sebeobviňování – napadaná oběť si již připustí existenci „jakéhosi“ problému, avšak obviňuje z něj pouze sebe samu. K tomu přispívá zejména nedostatek sebevědomí na její straně (přičemž při nepřestávajícím týrání klesá sebevědomí oběti níž a níž) a přesvědčování jejího okolí o tom, že ona je právě tím elementem, který ve vztahu selhává. Oběť se dostává do stádia, kdy věří, že je zodpovědná za to, že se její partner rozzlobil („...kdyby bylo uklizeno, nemusel jsem se tak rozčillit...“, „...kdybys nebyl impotent, nemusela bych být tak frustrovaná a nervózní...“). S neustále se zhoršující situací se oběť cítí stále bezmocnější a věří, že jedině změnou svého chování tak, aby násilníka neprovokovala, dosáhne klidu.

hledání pomoci – oběť si uvědomuje, že se svým problémem musí začít něco dělat a pokusí se vyhledat pomoc (zavolá policii, svěří se matce, vyhledá manželského a rodinného poradce apod.). Často však získává při hledání pomoci negativní zážitky (policie s ní jedná znevažujícím způsobem, nedovolá se na krizovou linku, manželský poradce ji sdělí, že chyba je v jejím způsobu komunikace apod.), které jí jen utvrdí v názoru, že vinu za situaci nese ona. Pokusí-li se oběť domácího násilí vyhledat pomoc, kterou však nenachází, ocitá se v pro ni bezvýchodné situaci stojíce opět na počátku, jen ještě více traumatizována a posílena v přesvědčení o svém selhání.

nerozhodnost – mnoho obětí, které po čase násilného partnera opustí, má tendenci se k němu opět navrátit. Příčinou je neustálý vnitřní boj se změní rozporuplných pocitů, jako jsou láska k partnerovi a víra v jeho změnu, strach z toho, že násilník své hrozby uskuteční; vina za rozpad rodiny, strach, že sama bez násilného partnera svůj život nezvládne; výrazný pokles životní úrovně atd. Oběť, která se k násilníkovi navrácí, potřebuje získat ujištění, že vztah již opravdu není možno nijak zlepšit, a že ona sama udělala vše, co bylo možno udělat. Toto období může trvat i několik let a návraty k násilnému partnerovi mohou být i často opakované.

přijetí života bez násilí – i když týraná oběť z násilného vztahu odejde, budou prožité události ovlivňovat běh jejího života na velmi dlouhou dobu. Platí, že bez pomoci zvenčí a bez dlouhodobé podpory není týraný člověk schopen se sám s prožitým traumatem

vyrovnat.¹⁴⁸ V odborné literatuře je stav, který oběť prožívá po vymaření se z násilného vztahu označován jako posttraumatická stresová porucha.¹⁴⁹

NÁSILNÝ VZTAH

„Podle mezinárodní šestistupňové stupnice akutních a chronických životních stresů je přetrvávající fyzické a sexuální týrání stresorem pátého stupně – extrémní zátěž. Ženy, které jejich partneři „drží v zajetí“, splňují podmínky pro kritéria šestého stupně – katastrofická zátěž.“¹⁵⁰

Jak bylo popsáno již výše, mezi obětí a násilníkem vzniká specifická emocionální vazba, tzv. stockholmský syndrom.

Jen málokdo si dokáže uvědomit, že často bizarní a nepochopitelné (nenormální) reakce oběti (např. v podobě obhajoby chování násilníka či maskování stop po zranění), vznikají nikoli jako příčina, ale pouze jako obranný mechanismus v důsledku prožívaného násilí.

Řečeno jinými slovy, každá oběť domácího násilí má zpracovávánu svoji strategii, jak se násilí bránit (např. ponižováním se, absolutní poslušností a ochotou, snahou popírat skutečnost apod.), která jí pomáhá v jediném – emocionálně (a často i fyzicky) přežít. Jedná se tak o naprosto normální reakci člověka na nenormální situaci (přítomnost násilí), v níž žije. Bohužel společnost si většinou tento fakt nedokáže uvědomit a oběť za tyto reakce obviňuje („je hloupá, že neodejde“, „když to snáší, tak se jí to líbí“, „je to blázen“ apod.), což však ještě více prohlubuje pocity viny a přesvědčení oběti o nemožnosti z násilí se nějak vymanit.

¹⁴⁸ Více např. Danieli, Y. - Rodley, N. S. a Weisaeth, L.: *International Responses to Traumatic Stress*. Baywood, 1 -st edition, New York, Amityville, 1996; Friedman, M. J. - Charney, D. S. a Deutch, A. Y.: *Neurobiological and Clinical Consequences of Stress: From Normal Adaptation to Post-Traumatic Stress Disorder*, 1 -st edition, Hagerstown, Lippincott-Raven, 1995; Freyd, J. J.: *Betrayal Trauma: The Logic of Forgetting Childhood Abuse*, 1 -st edition, Cambridge, Harvard University Press, 1996; Herman, J. L.: *Crime and Memory*, *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 1995, No. 1, str. 5-17; Herman, J. L.: *Trauma and Recovery*, 1 -st edition, New York, Basic, 1992

¹⁴⁹ Více např.: Koukolík, F. a Drtilová, J.: *Zlo na každý den*, první vydání, Praha, Galen, 2001, str. 395

¹⁵⁰ American Psychiatric Association: *Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorders*, 1 -st edition, Washington, D. C., APA, 1987, str. 11

Vývoj násilného intimního vztahu probíhá povětšinou podle stejného scénáře:

- Potencionální násilník najde naivní, závislou nebo zranitelnou potencionální oběť, kterou může být v určité životní etapě každý člověk (např. žena žijící v podmínkách, které ji urážejí; senior upoutaný na lůžko, neschopný sám se o sebe postarat apod.).
- Potencionální násilník začne potencionální oběti dávat přesně to, co momentálně potřebuje (emocionální podporu a laskavost, dárky, finanční podporu atd.). U oběti násilí na ženách v intimních vztazích vzniká v tento moment vývoje vztahu láska.
- Násilník se začne postupně projevovat agresivně. Začne žádat nezvyklé věci (v sexu, v zásazích do fyzické sféry oběti, ve finanční oblasti apod.). Nejříve k tomuto dochází většinou jakoby náhodně, později se z tohoto vzorce chování vyvine rutina, což zlomí vůli oběti a zničí její smysl pro zažité hodnoty a pravidla. Důsledkem tohoto chování agresora je rovněž izolace oběti od původního sociálního rámce. Oběť se stydí se svými zážitky někomu svěřit.
- Násilník zcela ovládne život své oběti (používá kontrolu, schvaluje to, co oběť dělá apod.).
- Násilník se stává středobodem života oběti, která je od svého dřívějšího sociálního i psychického zaměření zcela izolována. Oběť usiluje jen o to, aby získala náklonnost svého trýznitele a vyhnula se tímto jeho zlosti. Snaží se všemožně odstranit domnělé příčiny násilí. (Při své praxi jsem se například setkala s ženou, která byla jednou surově zbita. Vysvětlení, které jí poskytl její násilnický partner, bylo bizarní – obklady v koupelně byly potřísněné vodou. Tato žena pak trávila dlouhé hodiny před příchodem svého partnera ze zaměstnání tak, že neúnavně leštila a vysušovala sebemenší stopu po kapce vody z koupelny. Následně však byla zbita proto, že neprostřela na stůl podle svého partnera správným způsobem, neuvažila správnou kávu, měla divný výraz v obličejí atd.)
- Vzniká nový sebeobraz oběti. Domnívá se, že si vše zaslouží (trest, zlobu apod.). Stává se nevyrovnanou. Jejím smyslem života se stává zavděčit se trýzniteli. Doufá, že svým správným chováním násilníka změní.¹⁵¹

2.2.4 Náhled české společnosti na domácí násilí

„Každá společnost má své mechanismy, které legitimizují, zamlžují nebo popírají a tím i pěstují násilí.“¹⁵²

Obecně nízká úroveň právního vědomí české společnosti se promítá do tolerance vůči verbálnímu i fyzickému násilí – viz např. šikana, mobbing, domácí násilí.¹⁵³

Některé formy násilí jsou dokonce považovány za průvodní jev určitého postavení oběti. To platí i o domácím násilí, kde se mnohdy odsuzuje spíše oběť než násilník.

Z výzkumu realizovaném agenturou STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris v roce 2001 vyplynulo, že 29 % obyvatel ČR se domnívá, že domácí násilí má společnost spíše tolerovat, protože se jedná o záležitost, kterou si rodiny vyřeší samy. 47 % obyvatel ČR by váhalo s poskytnutím pomoci, kdyby slyšeli zoufalý křik a pláč od sousedů.¹⁵⁴

Česká společnost stále inklinuje k předsudku vnímat domácí násilí jako ryze soukromou záležitost.

Velmi snadno lze tuto tezi demonstrovat např. na posuzování trestného činu znásilnění. Zatímco u většiny případů znásilnění, kdy je oběť znásilněna

¹⁵¹ Jako základ tohoto rozboru jsem si vzala Růčka, P.: Odborný výcvik poradců Bílého kruhu bezpečí k problematice domácího násilí, první vydání, Praha, 1999; více např. Egger, R.: Násilie vůči ženám v intimních vztazích, Záznam z workshopu In: Kol. autorů: Násilie II – tematické číslo Aspektu, první vydání, Bratislava, 1999, str. 63 a násl.; Tošnerová, T.: Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině. Průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele. Ambulance pro poruchy paměti, první vydání, Praha, FNKV Praha, 2000, str. 61; Dobash, R. E. a Dobash, R.: Wives: The „appropriate“ Victims of Marital Violence In: Victimology: An International Journal, 1978, No 6; Šintalová, S.: Domáce násilie – zneužívané ženy v partnerskom vzťahu, Diplomová práca, Bratislava, Katedra psychológie FF UK, 1997; Sopková, E.: Násilie páchané na ženách v intimných vzťahoch- situácia na Slovensku In: Ochrana obeť v domácom násilí, Zborník príspevkov národnej konferencie, konanej v dňoch 15. - 16. Apríla 1999, první vydání, Bratislava, Národné centrum pre rovnoprávnosť žien a mužov, 1999, str. 23 – 29 atd.

¹⁵² Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.: Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, první vydání, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998, str. 9

¹⁵³ K tomu, jak se na tento problém dívají ostatní evropané podrobně Kotarakos, CH.: Europeans and their opinion about domestic violence, 1 -st edition, Brusel, The European Commission Women's information sector, 1999

¹⁵⁴ Desatero o domácím násilí. Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro BKB a Philip Morris ČR, a.s., STEM pro BKB a PM ČR, květen 2001; více o tomto výzkumu např. na www.domacinasili.cz

neznámým pachatelem, převládá ochota společnosti uznat toto jednání, jako trestný čin a uložit za něj adekvátní trest (naplňuje-li všechny znaky příslušné skutkové podstaty), je-li oběť znásilněna někým, s níž ji pojí intimní vztah, nastupuje ze strany posuzovatelů série pochybností a nedůvěry vůči výpovědím oběti („chtěla to“, „chce získat výhodu při rozvodu“, „chce se mu pomstít, protože ji chce opustit“ atd.).

Tyto postoje české společnosti k obětem domácího násilí a k tomuto jevu obecně jsou hojně posilovány médii.¹⁵⁵

Při posuzování a hodnocení chování, které označujeme jako domácí násilí, můžeme dosud u většiny obyvatel ČR vystopovat přesvědčení spočívající v bagatelizaci až toleranci tohoto jevu.

Ve svém důsledku vede tento postoj mimo jiné k tendenci nekriminalizovat násilné jednání, ke kterému dojde mezi osobami nacházejícími se v intimních vztazích, byť by za jiných okolností (tedy spácháno mezi osobami, které spolu nejsou spojeny intimním vztahem) bylo hodnoceno jako trestný čin. Dále k četné sekundární viktimizaci obětí a k přenášení negativních vzorců chování na další generace. Je logické, že tento stále ještě hluboce zakonzervovaný postoj společnosti i přes některé v nedávné době z hlediska sledované efektivity provedené pozitivní změny¹⁵⁶ nachází svůj odraz i v platném právu a dále zejména ve způsobu jeho aplikace. Viz např. formulace ustanovení § 163 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v aktuálním znění, kdy je podmínkou zahájení trestního stíhání tam taxativně uvedených trestných činů (z nichž mnoho spadá pod jednotlicí skupinu trestných činů v rámci domácího násilí) a pokračování v něm výslovný

¹⁵⁵ Viz. např. poznámka pod čarou č. 101

¹⁵⁶ Srovnej zejména zákon č. 91/2004 Sb. ze dne 29. ledna 2004, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, kterým byla s účinností od 1. června 2004 definována nová skutková podstata „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“, jenž relativně dostatečně pokrývá charakter jednání v rámci domácího násilí, přičemž za důležité z hlediska sledované efektivity pokládám rovněž fakt, že tato skutková podstata nenáležel mezi trestné činy taxativně uvedené pod ustanovením § 163 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v aktuálním znění. Dále srovnej změny provedené zákonem č. 283/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

souhlas té skupiny poškozených, která je řečeno zjednodušeně spojena s pachatelem intimním vztahem. Jak ukázala praxe, zatím bohužel ani novela tohoto ustanovení¹⁵⁷, ačkoli právě do ní byla zákonodárcem z hlediska sledované efektivity vkládána velká naděje, kýženou změnu ve zvýšení ochrany obětí domácího násilí nepřinesla. Podle nově vloženého ustanovení § 163a odst. d) výše citovaného zákona není třeba souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v ustanovení § 163, pokud je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl podán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Důvod, proč toto na první pohled podstatu sledovaného problému odstraňující ustanovení v praxi zatím nedocílilo kýžený efekt, je nutno podle mého názoru hledat opět mimo jiné i v tom, jakým způsobem je domácí násilí společností většinově vnímáno a jaký je rozsah informací, kterými společnost o charakteru tohoto jevu disponuje. Jinými slovy řečeno, o způsobu aplikace tohoto novelizovaného ustanovení vždy rozhodují konkrétní lidé, přičemž podle toho, jaká je úroveň jejich znalostí o předmětném jevu a podle toho, jak dalece jsou ovlivněni nejruznějšími stereotypy a předsudky v názorech na tuto problematiku, tak bude vypadat i jejich posuzování a hodnocení předmětného (podrobněji viz dále kapitola 3.2.2).

SEKUNDÁRNÍ VIKTIMIZACE OBĚTÍ DOMÁCIHO NÁSILÍ

Jak již bylo naznačeno výše, reálné nebezpečí předsudků spojených s oběťmi domácího násilí spočívá v jejich působení na celé společenské spektrum. Výsledkem této stereotypní socializace je potom přetrvávání mýtů spojených s domácím násilím („může si za to sama“, „líbí se jí to, když neodejde“, „muž nemůže být týraný“, „násilníkem je vždy jen alkoholik“ apod.), jeho bagatelizace a akceptace nejen širokou laickou veřejností, ale rovněž tak i veřejností odbornou, která je přímo či nepřímo do řešení předmětného problému zapojena (policisté, soudci, pracovníci poradenských center, psychologové, záko-

¹⁵⁷ Provedená zákonem č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

nodárci, lékaři apod.), čímž dochází nejen k poškozování obětí na primární individuální úrovni, ale rovněž k poškozování na úrovni společenské tzn. k **sekundární viktimizaci obětí**.¹⁵⁸

Dopad tohoto podpůrného efektu na myšlení násilníků spočívá mimo jiné v posilování četnosti a intenzity předmětného jevu.

Sekundární viktimizace obětí domácího násilí v ČR zahrnuje širší spektrum podob. Pro zjednodušení ji rozdělím v závislosti na prostředí, z něž vzešla:

- **bezprostřední (laické) okolí obětí** – které je tvořeno sociálně blízkými osobami (tzn. příbuznými, přáteli, kolegy, sousedy atd.) obětí. Paradoxem přitom zůstává skutečnost, s níž jsem byla často konfrontována v rámci své praxe, a to že právě z toho prostředí vychází směrem k obětem domácího násilí často nejmenší pochopení. Ne vždy však tento postoj bývá zapříčiněn snahou obětí ublížit, naopak lidé vyskytující se v blízkém okolí obětí mohou mít upřímnou snahu pomoci jí, avšak vzhledem k nedostatku znalostí o předmětné problematice a vlivem nejrůznějších předsudků jí poskytují jen fakticky bezcenné rady, které žádný dopad na ukončení násilí ve vztahu nemohou mít. Jako demonstrativní příklad takové situace může sloužit příběh jedné z mých klientek, která se potom, co strávila čtrnáct dnů hospitalizována v úrazové nemocnici s četnými poraněními v oblasti hrudního koše, zlomeninou nosní kosti a otřesem mozku v důsledku napadení manželem, obrátila s žádostí o pomoc na svoji matku. Ta jí však pouze utvrdila v přesvědčení, že „většina mužů své ženy bije... někteří muži mají prudší povahu...“. Vzhledem k tomu, že tato žena sama v násilném vztahu nikdy nežíla, dala své dceři rady, které vyplývaly z jejího upřímného přesvědčení získaného na základě jejich životních zkušeností a poznání, že dcera pravděpodobně dělá něco špatně, a proto je bita, neboť

¹⁵⁸ Více např. Walker, L. E.: Psychology and domestic Violence Around World, American Psychologist, 1999, No 1, str. 21-29; Čírtková, L.: Oběti domácího násilí. Psychologie dnes, 2001, číslo 1, str. 14 a násl.; Strategies for Confronting Domestic Violence. A Resource Manual (United Nations), 1 -st edition, New York, United Nations, 1993; Šmolka, P.: Konstruktivní agrese jako součást manželství. Domácí násilí záležitost nikoli soukromá. Fakta, názory, právo, první vydání, Praha, Koordinační kruh prevence násilí na ženách, 1997, str. 31 a násl.; Fagan, J.: The Criminalization of Domestic Violence: Premises and Limits, Research Report, 1 -st edition, Washington, National Institute of Justice, 1996 atd.

ona sama bita není. Konkrétně řekla své dceři např.: „...když se mu začneš bránit a postavíš se mu, přestane“, „...musíš být víc sebevědomá“, „...až budeš mít dítě, budete se mnohem lépe snášet“, „...musíš se o sebe víc starat, komu by se líbilo koukat se na takto neupravenou, věčně unavenou ženskou“ apod. Tato moje klientka se snažila podle rad své matky chovat, avšak násilí v jejím vztahu pochopitelně neubývalo, naopak mělo tendenci postupně gradovat. Tato žena začala cítit velmi silnou vinu za to, že není schopna tak jako jiné ženy vést funkční partnerství. Její psychické nastavení následně podporovalo chování agresora. Po určité době začala i matka této mé klientky vidět svoji dceru jako méněcennou („je hloupá, když se nechá bit“ apod.) a snažila se ji proto vnutit podle jejího mínění nejlepší možnosti řešení („rozved' se“ apod.), avšak její dcera tento nátlak nebyla v daném stadiu svého života schopna unést a přerušila s ní veškeré kontakty. Ve své praxi jsem vysledovala, že jen málokdo z bezprostředního okolí obětí domácího násilí skutečně účinně ve prospěch této oběti zasáhne, byť by to mělo být jen v poloze odsouzení jednání násilníka (např. sousedé povětšinou disponují přesným rozsahem znalostí o tom, co se v noci v domácnosti agresora odehrává, avšak nejen, že nikdy nezavolají k aktuálnímu incidentu policii, ale i nadále udržují s tímto agresorem přátelské vztahy, aniž by kdy jakýmkoli způsobem vyjádřili nesouhlas s jeho jednáním. Pokud by byly požádáni obětí, aby u soudu svědčili v její prospěch, téměř ve 100 % případů tuto službu odmítnou.). Avšak i tehdy, kdy okolí obětí násilí nehodlá respektovat a s jednáním agresora nesouhlasí, dochází často k sekundární viktimizaci obětí. V těchto případech se totiž často stává, že tyto osoby netuší, jak by mohly oběti pomoci, cítí se bezmocné a násilím odražené. Po určité době proto většinou (často vyčerpány po marných neefektivních pokusech pomoci) postupně ukončí přátelské vztahy. Oběť domácího násilí se tak na základě výše popsanych mechanismů dostává do izolace a přijímá za své přesvědčení, že v její situaci neexistuje možnost pomoci („...když mi nepomůže nejbližší okolí, nemůže mi pomoci nikdo...“).

- **profesionální okolí obětí** – bohužel v majoritním procentu případů obětí domácího násilí, s nimiž jsem se při své praxi setkala, docházelo k sekundární viktimizaci i ze strany tzv. profesionálního okolí (policisté, soudci, poradci specializovaných center, psycho-

logové apod.). Příčinu tohoto neodborného přístupu je třeba stejně jako u veřejnosti laické hledat v tendenci podléhat stereotypům a předsudkům, nedostatku informací o charakteru a příčinách předmětného jevu apod. Mnoho z pracovníků tzv. pomáhajících profesí např. odsoudí týranou ženu potom, co se navrátí ke svému násilnému partnerovi, i když jí podle svého přesvědčení nabídli efektivní pomoc. Následkem takového přístupu na život obětí domácího násilí je jejich postupná izolace a téměř absolutní nemožnost se z násilného svazku nějak vymanit. Oběť si totiž vždy dešifruje neprofesionální postoj profesionálů jako odborné potvrzení její viny a posílení představy, že si to, co se děje u ní doma plně zaslouží.¹⁵⁹

2.3 Četnost výskytu domácího násilí ve společnosti

Od sedmdesátých let jsou na různých místech světa realizovány mnohé výzkumy a šetření orientovaná na domácí násilí. V současné době tak máme k dispozici již poměrně velké množství empirických údajů, které problému domácího násilí popisují a dále specifikují.

Tato data jsou i sama o sobě jistě velmi cenná, avšak bohužel mezi sebou až na dílčí výjimky¹⁶⁰ navzájem neporovnatelná, neboť byla získána na základě nesourodých souborů otázek, vycházejících z rozdílných představ dané společnosti o charakteru a příčinách domácího násilí a rovněž tak z nejednotnosti zaměření jednotlivých výzkumů na konkrétní cílovou skupinu obětí (některé výzkumy tak braly na zřetel pouze možné oběti partnerského násilí, jiné zajímal okruh obětí násilí v rodině, další zkoumaly pouze oběti násilí v manželském svazku apod.).¹⁶¹

¹⁵⁹ Více např. Čírtková, L.: Oběti domácího násilí, *Psychologie dnes*, 2001, číslo 1, str. 14 a násl.; Dobash, R. E. a Dobash, R.: Wives: The „appropriate“ Victims of Marital Violence In: *Victimology: An International Journal*, 1978, No 6; Šintalová, S.: Domáce násilie - zneužívané ženy v partnerskom vzťahu, Diplomová práca, Bratislava, Katedra psychológie FF UK, 1997; Sopková, E.: Násilie páchané na ženách v intímnych vzťahoch - situácia na Slovensku In: *Ochrana obeť v domácom násilí*, Zborník príspevkov národnej konferencie, konanej v dňoch 15. - 16. Apríla 1999, prvné vydání, Bratislava, Národné centrum pre rovnoprávnosť žien a mužov, 1999, str. 23 - 29; Herman, J. L.: *Trauma and Recovery*, 1 -st edition, New York, Basic, 1992 atd.

¹⁶⁰ Jedná se zejména o projekt Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (podrobněji kapitola 3.2.1 - subkapitola „Mezinárodní výzkum násilí na ženách“)

¹⁶¹ Více např. Kimmel, M. S.: Gender Symmetry in Domestic Violence. A substantive and methodological research review, *Violence against Women*, 2002, No. 11, str. 1332 - 1363

Většina dříve vedených výzkumů rovněž zanedbávala možnost existence násilí ze strany bývalého partnera. Přitom např. „míra násilí vůči ženám, které se od partnerů odloučily, je až osmkrát vyšší než míra násilí u vdaných žen“.¹⁶²

Dříve provedené zahraniční výzkumy v oblasti domácího násilí u svých respondentů potom sledovaly zejména to, zda byli bití či jinak týráni, nebo jestli kdy žili v násilném svazku s důrazem kladeným zejména na zjištění fyzické formy domácího násilí. Avšak následné zkušenosti z klinik a nejnovějších výzkumů poukázaly na možnost existence nepřesností v dříve získaných výsledcích, neboť např. již samotná formulace otázek, která vyžaduje, aby respondenti sami sebe označili za objekt týrání, vede celkově ke značnému podhodnocení a zkrácení údajů o výskytu tělesného a duševního násilí v intimních vztazích. Nezanedbatelnou rolí při možném zkreslování výsledků různých výzkumů domácího násilí hraje rovněž věk respondentů, přičemž platí, že děti mají obecně v takto postavených dotaznicích tendence násilí bagatelizovat.¹⁶³

Mezi nejnovější poznatky přednesené na poli vedení a hodnocení výzkumů týkajících se domácího násilí včetně možnosti následného využití získaných výsledků v praxi potom patří nutnost zohlednění **rodových specifíků** při potírání tohoto jevu.¹⁶⁴

2.3.1 Výsledky některých výzkumů zaměřených na rozpoznání četnosti domácího násilí ve společnosti provedených v zahraničí

Pokusím se teď pro lepší představu o rozsahu domácího násilí ve společnosti zmínit alespoň některé z reprezentativních výzkumů provedených ve světě, které nad ostatní vynikají svou vypovídající hodnotou, možností vzájemného srovnání, precizností zpracování či zohledněním nejnovějších poznatků na tomto poli vědeckého bádání.

¹⁶² Bachman, R - Saltzman, L. E.: Violence against women: Estimates from the redesigned Survey, Special Report, Washington, DC, US Department of Justice, 1995 In: Kavemann, B.: Gewalt gegen Männer - ein vernachlässigtes Problem? Vortrag zur Fachveranstaltung der FHVR Berlin 18. 11. 2002, Universität Osnabrück In: www.wibig.uni-osnabrueck.de

¹⁶³ Podrobně se zkreslováním výsledků výzkumů při sebehodnocení respondentů zabývá např. Mullen, P. E. - Romans-Clarkson, S. E. - Walton, V. A. a Herbison, P. E.: Impact of Sexual and Physical Abuse on Women's Mental Health In: *Lancet*, 1988, No. 1, str. 841 a násl.

¹⁶⁴ Srovnej např. Kavemann, B.: Gewalt gegen Männer - ein vernachlässigtes Problem? Vortrag zur Fachveranstaltung der FHVR Berlin 18. 11. 2002, Universität Osnabrück In: www.wibig.uni-osnabrueck.de; Kimmel, M. S.: Gender Symmetry in Domestic Violence. A substantive and methodological research review, *Violence against Women*, 2002, No. 11, str. 1332 - 1363

USA

Výzkum realizovaný v USA ministerstvem spravedlnosti v roce 2000 měl za cíl podat informace o násilí vůči ženám a mužům. Celkem bylo dotazováno 8.000 žen a 8.005 mužů. Jedinečnost tohoto počínu spočívá především v tom, že vycházel ze shrnutí dosud získaných poznatků o možnosti zkreslení výsledků předmětného druhu výzkumů a tyto nepřesnosti se pokusil cíleně eliminovat. Šetření se tak např. zcela vyhnulo kriminologickému přístupu (v dotazníku se např. vůbec nehovořilo o „znásilnění“ nebo o „týrání“, nýbrž dotazovaná násilná jednání byla respondenty vždy konkrétně popsána).

Účastníci šetření byli dotazováni na tělesné násilí způsobené dospělými pečujícími osobami v jejich dětství, dále na tělesné útoky, které zažili jako dospělí od jakýchkoliv útočníků, a to včetně znásilnění a pronásledování v průběhu celého života jakýmkoliv pachatelem.

Tento výzkum byl realizován z velké části z potřeby reakce a nutnosti podat uspokojivou odpověď na otázku, jsou-li muži oběťmi domácího násilí, které pochází od jejich intimních partnerek, stejně často jako ženy ze strany svých intimních partnerů. Data získaná k tomuto tématu z dřívějších výzkumů byla totiž čím dál tím častěji ve veřejných diskusích označována jako zkreslená a při aplikaci v praxi vedoucí k jednostrannému protěžování ženských obětí domácího násilí na úkor obětí mužských.

Výsledky tohoto šetření prokázaly, že násilí je u obou skupin respondentů velmi rozšířené. Např. 66,4 % všech dotazovaných mužů a 51 % všech dotazovaných žen uvedlo, že se někdy během svého života stalo terčem násilného útoku. Zásadní rozdíl mezi dotazovanými ženami a muži se však ukázal právě při sledování násilí v intimních vztazích, kde bylo zjištěno, že **sledované ženy jsou ve všech druzích dotazovaných deliktů významně častěji oběťmi** (u každého konkrétního v dotazníku uvedeného druhu vždy minimálně třikrát tak často) než sledovaní muži.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Podrobně In: Tjaden, P.; Thoennes, N.: Full Report of the Prevalence, Incidence and Consequences of Violence Against Women, 1 -st edition, National Institute of Justice, US Department of Justice, NCJ 183781, 2000 reference o tomto výzkumu též In: Kavemann, B.: Gewalt gegen Männer - ein vernachlässigtes Problem? Vortrag zur Fachveranstaltung der FHVR Berlin 18. 11. 2002, Universität Osnabrück In: www.wibig.uni-osnabrueck.de

FINSKO

První průzkum, který měl za cíl zmapovat rozsah násilí na ženách ve Finsku, proběhl již v roce 1997. Jeho výsledky potom byly publikovány v roce 1998. Realizaci výzkumu prováděla expertní skupina HEUNI.

Zkoumaný vzorek tvořilo 7.100 žen starších 15 let náhodně vybraných z celé země. Sledovaným cílem bylo zjištění výskytu psychického a fyzického násilí na ženách v intimních vztazích, násilí jehož svědkem je dítě, sexuálního obtěžování a strachu z násilí.

Tento výzkum dospěl mimo jiné k těmto výsledkům:

- násilí na ženách ve sféře manželských a jiných blízkých vztahů je ve Finsku velmi rozšířený jev, jeho nejčastější formou je bití,
- 40 % finských žen starších 15 roků se stává obětí fyzického či sexuálního násilí,
- 52 % finských žen starších 15 roků se stává objektem sexuálního přinucení či nátlaku,
- ve věku do 15 let zažije 29 % finských děvčat násilí, výhrůžky, nebo nátlaku sexuálního charakteru,
- 50 % finských žen trpí násilím nebo jeho hrozbou ze strany bývalého partnera či manžela,
- 36 % mužů, kteří se během manželství chovali násilnický, se tak chová i po jeho ukončení,
- objektem fyzického a sexuálního násilí či výhrůžek o jeho použití ze strany manželů či partnerů se stává 22 % žen, které žijí v manželství. V průběhu jednoho roku tak 112.000 finských žen zažívá násilí ze strany partnera, z nich 90.000 žen je napadáno fyzicky,
- v průměru 306 žen ve věku 18 až 74 let se denně stává ve Finsku obětí fyzického či sexuálního násilí eventuelně výhrůžek jejich použitím ze strany lidí, s nimiž je poji intimní vztah,
- každých 6 minut zbije ve Finsku nějaký muž svoji partnerku,
- každý druhý týden ve Finsku umírá jedna žena na následky násilí ve sféře intimních vztahů.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Více např. Pertu, S.: Domestic Violence in Social Welfare and Health Care, A Survey of Professional Workers and Areas for Development in their Work, 1 -st edition, Helsinki, Daphne Initiative 1998; Piata žena, Aspekty násilí páchaného na ženách (Aspekt), první vydání, Bratislava, 2001, str. 50 - 51; Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 54

Nejrozsáhlejším dotazníkovým výzkumem určeným ženám, které staly oběťmi domácího násilí byl potom výzkum realizovaný Statistickým centrem a výborem pro rovnoprávnost v roce 2001 pod názvem „Víra, naděje, týrání“.¹⁶⁷

Jeho výsledky byly výzkumu předcházejícímu velmi podobné. Mimo jiné prokázal vysokou latentci tohoto jevu. Pouze každá desátá oběť totiž ohlásila partnerské násilí na policii. 40 % žen, které se staly terčem domácího násilí, potom uvedlo, že jejich děti byly domácím násilím svědky.

Tento výzkum potom pokračoval zprávou „Cena násilí“, v níž byl učiněn odhad, jaké náklady způsobí násilí páchané na ženách v intimních vztazích společnosti. Ve zprávě jsou zohledněny zdravotnické, sociální a soudní služby.

Odhaduje se, že v roce 1998 činily přímé náklady vzniklé v souvislosti s násilím páchaným na ženách (tzn. náklady na služby, které byly poskytnuty obětem) celkem 296 milionů marek. Podíl zdravotnického sektoru přitom činil 40 milionů marek, sociálního 88 milionů marek a zbytek 158 milionů marek pohltila soudní sféra.

Autoři této zprávy ovšem zároveň poukazují na enormní střízlivost svého odhadu.¹⁶⁸

ŠVÉDSKO

V roce 2001 byl ve Švédsku proveden jako společný projekt univerzity v Uppsale, organizace Brottsoffermyndigheten a statistického centra SCB rozsáhlý výzkum s názvem „Moc mužů vůči ženám v dnešním Švédsku“. Jeho cílem bylo zjistit rozsah násilí na ženách v intimních vztazích. Ukázalo se, že výsledky tohoto výzkumu jsou velmi podobné výsledkům výzkumu, prováděného obdobným způsobem ve Finsku.¹⁶⁹

Mimo jiné bylo zjištěno, že:

- v roce 2000 bylo ve Švédsku hlášeno na policii 20.000 případů ublížení na zdraví žen, z nichž 15.500 bylo spácháno obětí dobře známou osobou,

¹⁶⁷ Výzkum je součástí Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (podrobněji kapitola 3.2.1 - subkapitola „Mezinárodní výzkum násilí na ženách“)

¹⁶⁸ Více např. Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 55-56

¹⁶⁹ Výzkum je součástí Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (podrobněji kapitola 3.2.1 - subkapitola „Mezinárodní výzkum násilí na ženách“)

- každá třetí švédská žena má po rozvodu zkušenost s násilím ze strany bývalého manžela,
- 46 % žen vypovědělo, že byly po dosažení 15 let věku terčem ublížení na těle nebo výhrůžek ze strany mužů.¹⁷⁰

NIZOZEMÍ

V roce 1997 byla v Nizozemí provedena celonárodní studie realizovaná Intomartem. Tento výzkum byl prováděn mezi reprezentativním vzorkem 1000 náhodně vybraných občanů a jeho cílem bylo podat relevantní svědectví o zkušenosti nizozemských občanů s násilím v rodině.

Z výzkumu mimo jiné vyplynulo, že:

- 45 % nizozemských občanů se někdy stalo obětí násilí v rodině,
- 27 % nizozemských občanů se někdy v minulosti stalo obětí násilí v rodině, ke kterému docházelo s denní či týdenní frekvencí,
- 34 % žen uvedlo, že je na nich pácháno fyzické násilí některým členem rodiny,
- pouze v 6 % všech případů násilí v rodině došlo k podání trestního oznámení.¹⁷¹

VELKÁ BRITÁNIE

Pravděpodobně nejlépe využitelné údaje o domácím násilí v Anglii a Walesu poskytuje British Crime Survey. Výzkum se zaměřil na údaje o mužích a ženách ve věku od 16 do 59 let a obsahoval speciální baterii otázek zaměřených na domácí násilí. Byl realizován prostřednictvím programu CASI (Computer Assisted Self-Interviewing).

Výzkum dospěl mimo jiné i k těmto výsledkům:

- více než 4/5 útoků v rodině směřovaly proti současným nebo bývalým partnerkám,
- 22,7 % žen a 14,9 % mužů přiznalo, že se stalo někdy ve svém životě obětí domácího útoku,

¹⁷⁰ Více např. Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 56-57

¹⁷¹ Více např. Van Dijk, T. - Flight, S. - Oppenheim, E. a Dusmann, B.: Domestic Violence: A National Study of the Nature, Size and Effects of Domestic Violence in the Netherlands, European Journal on Criminal Policy and Research, 1998, No. 6, str. 7 a násl.

- ženy byly domácím násilím postiženy výrazně vážněji než muži,
- u žen existuje dvojnásobná pravděpodobnost, že budou při domácím útoku zraněny, než je tomu u mužů,
- nejjednodušším a nejpřímějším rizikovým znakem následných domácích útoků je útok předcházející,
- méně závažné násilí je předzvěstí násilí závažnějšího,
- domácí násilí je postupně vyvíjející se dlouhodobý proces,
- 22 % žen, které žijí v současné době bez partnera bylo v předcházejícím roce napadeno partnerem nebo bývalým partnerem,
- u těhotných žen existuje vyšší riziko možnosti, že se stanou obětí domácího násilí,
- byly nalezeny důkazy prokazující spojitost mezi domácím násilím a zneužíváním dětí v rodině.¹⁷²

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Reprezentativní výzkum, který by poskytoval relevantní informace o rozsahu a charakteristice násilí na ženách v intimních vztazích na Slovensku byl uskutečněn v listopadu 2001 na vzorku 1083 respondentů starších 15 let agenturou Markant. Z tohoto výzkumu mimo jiné vyplynulo, že více než 35 % respondentů ve svém okolí zná týranou ženu, a dále, že celkem 84 % respondentů pokládá za důležité na Slovensku změnit zákony tak, aby bylo možné vykázat násilného partnera z bytu.¹⁷³

Z dosud uskutečněných dílčích výzkumů na Slovensku potom stojí za zmínku zejména výzkum „Bité ženy na Slovensku“ uskutečněný v roce 1997 E. Sopkovou a S. Šintalovou ve spolupráci s územními pracovišti CPPS v 17 okresech SR na souboru žen, který nebyl reprezentativní.

Z tohoto výzkumu, který se stal jedním z podnětů pro změny v právní úpravě ochrany obětí domácího násilí, potom vyplynulo mimo jiné, že:

- 46,5 % žen – obětí domácího násilí – bylo fyzicky napadeno již v prvním roce manželství, 6,9 % z nich bylo poprvé napadeno již před sňatkem,
- 70 % žen – obětí domácího násilí – je fyzicky napadáno i během rozvodového řízení,
- 57,1 % žen – obětí domácího násilí – je bitých častěji než jedenkrát do měsíce,

¹⁷² Více např. Mirles-Black, C.: Domestic Violence - Findings from a New British Crime Survey Self-completion Questionnaire, 1 -st edition, London, Home Office, 1999

¹⁷³ Podrobněji www.stopnasiliiu.sk

- 100 % žen – obětí domácího násilí – které zůstaly po rozvodu bydlet na jednom místě s agresorem, bylo dále bitých,
- 22,3 % zbitých žen navštívilo lékaře, na policii se obrátilo 19,8 % bitých žen.¹⁷⁴

NĚKTERÉ DALŠÍ VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA ZJIŠTĚNÍ POČTU TÝRANÝCH ŽEN V HETEROSEXUÁLNÍCH VZTAŽÍCH

ZEMĚ	ZKOUMANÝ VZOREK	TYP VZORKU	VÝSLEDKY	DOPLŇUJÍCÍ KOMENTÁŘ
Belgie ¹⁷⁵	956 žen ve věku 30 až 40 let	Náhodný výběr žen ze 62 městských oblastí z celého státu	3% respondentek zažilo velmi kruté partnerské násilí, 13% zažilo středně kruté násilí, 25 % zažilo méně kruté násilí.	Ženy byly dotazovány na celkem 15 typů fyzického násilí (od facke po život ohrožující formy fyzického týrání, jako je např. škrcení, postřelení atd.)
Kanada ¹⁷⁶	Celostátní vzorek složený z 12.300 žen starších 18 let	Podrobný telefonický rozhovor na základě náhodně vytočeného čísla	25 % všech žen (a 29 % vdaných či rozvedených) uvedlo, že byly od svých 16 let svým tehdejším či současným partnerem fyzicky týráno	65% obětí zažilo fyzický útok častěji než jedenkrát, 32% obětí zažilo fyzický útok více než jedenáctkrát, 45% manželských napadení skončilo zraněním

¹⁷⁴ Podrobněji např. Sopková, E. a Šintalová, S.: Bité ženy na Slovensku, prvé vydanie, Bratislava, Pro Familia, 1997

¹⁷⁵ Podrobněji např. Bruynooghe, R.: Study of Physical and Sexual Violence against Belgian Women, 1 -st edition, Limburg, Limburgs Universitair Centrum of Sciences, Department of Science Humanities et Sociales, 1989

¹⁷⁶ Podrobněji např. Statistics Canada: Conjugal violence against Women, Juristat, 1990, No. 10 (7), str. 1-7

ZEMĚ	ZKOUMANÝ VZOREK	TYP VZORKU	VÝSLEDKY	DOPLŇUJÍCÍ KOMENTÁŘ
Japonsko ¹⁷⁷	796 žen z celého Japonska (tzn. 17% z 4.675 rozeslaných dotazníků)	Cíleně vybraný vzorek populace založený na průzkumu vykonávaném ženskými skupinami v celém státě	58,7% žen uvedlo, že jejich partneři fyzicky týrají, 65,7% žen bylo týráno psychicky a 59,4% žen bylo sexuálně zneužíváno	44% žen uvedlo, že prošlo všemi formami týrání současně. Nejedná se však o reprezentativní výzkum
Mexiko ¹⁷⁸	1.163 vesnických a 427 městských žen ze státu Jalisco	Náhodný průzkum v domácnostech pobírajících sociální podporu	56,7% městských a 44,2% vesnických žen bylo týráno	Ve více než 60% případů násilí byl hlavním agresorem manžel. Nejedná se však o reprezentativní výzkum

¹⁷⁷ Více např. Domestic Violence Research Group: A Study on Violence Precipitated by Husbands (Boyfriends) in Japan: Preliminary Findings. Presented at The NGO paralled activities at the United Nations World Conference in Human Rights, Vienna 12. - 25. -th June 1993 cit. In: Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.: Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, prvni vydání, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998, str. 16

¹⁷⁸ Více např. Ramirez, R.: Mujer y Violencia: un becho cotidiano, Instituto Nacional de Salud Publica Cuernavaca, cit. In: Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.: Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, prvni vydání, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998, str. 16

¹⁷⁹ Více např. Anderson, J. - Martin, J. - Mullen, P. and Roman-Clarkson, S.: Forthcoming. Violence against Women in New Zealand: The Otago Women's Health Survey In: Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, cit. In Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.: Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál

ZEMĚ	ZKOUMANÝ VZOREK	TYP VZORKU	VÝSLEDKY	DOPLŇUJÍCÍ KOMENTÁŘ
Nový Zéland ¹⁷⁹	3.000 ženám v Otagu byl zaslaný dotazník; 497 žen se zúčastnilo pohovoru (z nich polovina byly sexuálně zneužívané ženy a polovina byla kontrolní skupina)	Náhodný vzorek žen, který byl vybrán podle voličského seznamu	22,4% žen bylo fyzicky týráno od svých 16 let, 76% těchto žen bylo týráno partnerem,	20,7% žen fyzicky týraných partnerem bylo zároveň i sexuálně zneužíváno.
USA ¹⁸⁰	3.000 vesnickým ženám ve státě Texas byly zaslané dotazníky	Náhodný vzorek žen z měst pod 50.000 obyvatel	40,2% žen byly týrané od 18 roku života; z toho 31% bylo týráno fyzicky	22% těchto žen bylo týráno v minulém roce
USA ¹⁸¹	2.143 vdaných žen a družek	Celostátní pravděpodobnostní vzorek sestavený na základě náhodného vytáčení telefonního čísla	28% žen uvedlo alespoň jeden případ fyzického týrání partnerem	11,3% žen uvedlo týrání partnerem v uplynulém roce

vypracovaný pre Svetovú banku, prvni vydání, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998, str. 16

¹⁸⁰ Více např. Teske, R. and Parker, M.: Spouse Abuse in Texas: A Study of Women's Attitudes and Experiences, 1 -st edition, Austin, Department of Human Resources, 1983

¹⁸¹ Více Straus, M. A. and Gelles, R. J.: Societal Change and Change in Family Violence from 1975 to 1985 as Revealed by Two National Surveys In: Journal of marriage and the Family, 1986, No. 48, str. 465-479

2.3.2 Výsledky některých výzkumů provedených v ČR

V České republice dosud chybí reprezentativní výzkum, který by na potřebné odborné úrovni domáci násilí postihl v celé jeho šíři a jeho výskyt tak přesně zmapoval. Údaje o specifických některých druhů domácího násilí dokonce chybí úplně (jedná se např. o násilí na seniorech v rámci intimních vztahů, násilí v lesbických či homosexuálních párech, násilí na tělesně či mentálně handicapovaných členech společnosti v intimních vztazích apod.).

Nejdokonaleji bylo v ČR zatím zkoumáno násilí na ženách v intimních vztazích (viz. dále subkapitola „Mezinárodní výzkum násilí na ženách“).

Z dílčích nereprezentativních výzkumů, dosud provedených v ČR, orientovaných na oběti domácího násilí potom vyplynul především ten předpoklad, že ČR se přilíží od ostatních zemí, co do výskytu a specifík domácího násilí příliš neodlišuje.¹⁸² Jedná se přitom o jev vysoce latentní, jehož oběťmi jsou v majoritní většině případů ženy.¹⁸³

V roce 1999 byla potom realizátorkou M. Martinkovou (Institut pro kriminologii a sociální prevenci) provedena **tři empirická terénní šetření**, která měla za cíl zjistit v tomto roce v Praze výskyt případů fyzického násilí mezi členy rodiny a jeho některé charakteristiky.

Tento výzkum se zaměřil na tři roviny poznatků:

- evidované přestupkové chování (kdy bylo zkoumáno fyzické násilí mezi dospělými osobami v rodině ve světle ustanovení § 49 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., zákona o přestupcích, v platném znění),

¹⁸² Nahlédni např. Pikálková (Vymětalová), S.: Domáci násilí: přirozený jev?, Sociologický časopis, 2001, č. 1; Statistické údaje o klientech BKB - domácí násilí. Pro IKSP zpracoval BKB, květen 2001; Zpráva o stavu domácího násilí, Dneska Tě ještě nezabiju! (Nadace Rosa), první vydání, Praha, Nadace Rosa, 1997; Elektra - centrum pomoci ženám zneužitým v dětství. Výroční zpráva za rok 2002; Desatero o domácím násilí. Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro BKB a Philip Morris ČR, a.s., STEM pro BKB a PM ČR, květen 2001; Monitoring domácího násilí v lokalitě Ostrava-Dubina a Bělský les a návrh modelu spolupráce při pomoci obětem (BKB - regionální poradna Ostrava), první vydání, Ostrava, BKB, 1999; Statistika Informačního a poradenského centra ROSA za rok 2000. In: Výroční zpráva občanského sdružení Elektra za rok 2000, str. 15 apod.

¹⁸³ Většinou bývá uváděno číslo 90 %, které připadá na ženské oběti v rámci všech případů domácího násilí - více např. Zpráva o stavu lidských práv Rady vlády pro lidská práva za rok 1999 In: www.vláda.cz

- poznatky pracovníků orgánů sociálně právní ochrany dítěte [kdy bylo zkoumáno násilí dospělých proti dětem (0 až 18 let) v rodině a násilí adolescentů a dětí vůči ostatním členům rodiny] a
- vlastní výpovědi respondentů - žáků učilišť a středních škol [kdy bylo zkoumáno násilí dospělých proti dětem (0 až 18 let) v rodině a násilí adolescentů a dětí vůči ostatním členům rodiny].

Z tohoto průzkumu byla učiněna mimo jiné i tato zjištění týkající se domácího násilí (tzn. násilí na dospělé osobě nacházející se v intimním vztahu s agresorem)

- v případech všech vyřízených a nezastavených přestupků nacházejících se v zorném úhlu výzkumu byli muži původci minimálně 77,9 % případů, v 15,2 % případů byly původci násilí ženy a ve zbytku se jednalo o vzájemné násilí,
- v případech partnerského násilí byli muži původci minimálně v 80,8 % případů,
- tělesné poranění provázelo 63,2 % všech případů vyřízených a nezastavených přestupků týkajících se fyzického domácího násilí,
- 84,2 % případů tělesných poranění obětí způsobili muži,
- většinu poranění, která ošetřil lékař, způsobili v 87,6 % případů muži;
- většina agresorů jsou v běžném životě řádní občané,
- 70 % zkoumaných přestupků se odehrálo v rodinách, co do životní úrovně průměrných,
- původci fyzického násilí byly osoby různého věku,
- odloženo bylo nejméně 57,5 % přestupkových řízení z celkového minimálního počtu 1022 úředně evidovaných výzkumem sledovaných přestupků (tzn. 588 přestupků),
- přestupkové řízení bylo zastaveno u 42,8 % případů z minimálního počtu 404 v roce 1999 v Praze vyřízených (tzn. neodložených) přestupků týkajících se fyzické formy domácího násilí a
- jedno z přestupkových řízení bylo zastaveno z důvodu poslanecké imunity násilníka (poslanec Parlamentu ČR napadl fyzicky svoji bývalou manželku).

Z dalších informací shromážděných při výzkumu potom mimo jiné vyplynulo, že se v případě 1022 zjištěných přestupků pravděpodobně jednalo jen o malou část případů fyzické formy domácího násilí v Praze dosahující intenzity přestupkového chování. Většina takových případů fyzického násilí policií oficiálně evidovaných jako přestupek navíc byla odložena (tzn. správní

orgán se v případě „odložení“ ze zákonem stanovených důvodů dále nezabývá). Důvod, proč se tak děje, je většinou ten, že osoby k pachateli násilí v pozici osoby blízké po zaregistrování přestupku na policii nepodají návrh u správného orgánu na projednání přestupku, jako to po nich požaduje zákon.¹⁸⁴

Lze-li učinit odhady výskytu domácího násilí z **policejní statistiky**, pak jen velice rámcově a jen u některých trestných činů, např. u trestného činu vraždy, a to proto, že policie vyčleňuje při evidenci vražd mimo jiné vraždy motivované osobními vztahy. Tak např. „v roce 2000 bylo policejními statistikami zaznamenáno v ČR nejméně 312 obětí vražd, z nichž se stalo minimálně 62 % jedinců starších 19 let (tj. 199 osob) oběťmi vraždy či pokusu o ni, která byla motivována osobními vztahy.“¹⁸⁵ Kdy u vražd motivovaných osobními vztahy se dá předpokládat, že se do velké míry – přesně však statisticky neurčitelné – týkají osob ve vztahu k pachateli příbuzných. „K červenci 2001 bylo policejní statistikou zaznamenáno v ČR minimálně 105 obětí vraždy či pokusů o ni; mezi nimi bylo nejméně 49,5 % osob starších 19 let obětí vraždy motivované osobními vztahy (52 jedinců).“¹⁸⁶

Z výzkumů, které obrátily svoji pozornost zejména směrem k **monitoringu názorů a postojů obyvatel**, je potom třeba zmínit především již výše zmiňovaný **reprezentativní výzkum realizovaný agenturou STEM** pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris, a. s., v roce 2001, který se zaměřil na zjišťování postojů a názorů obyvatel na domácí násilí a jeho oběti. Z tohoto výzkumu mimo jiné vyplynulo, že 61 % obyvatel ČR zná případy domácího násilí z doslechu, 26 % zná případy domácího násilí přímo (zažili je buď jako oběť nebo jako přímý svědek), přičemž 97 % z obětí domácího násilí jsou ženy a 3 % obětí jsou muži. 29 % obyvatel ČR si myslí, že domácí násilí má společnost spíše tolerovat, protože se jedná o záležitost, kterou si rodiny vyřeší samy. 47 % obyvatel ČR by váhalo s poskytnutím pomoci, kdyby slyšeli zoufalý křik a pláč od sousedů.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Více Martinková, M. a Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 14-52

¹⁸⁵ Martinková, M. a Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 5-6 s tím, že zdrojem z nějž bylo při sestavování těchto údajů čerpáno, jsou: Nestandardní sestavy dat Policejního prezidia ČR za rok 2000 a k 18. 7. 2001

¹⁸⁶ Tamtéž

¹⁸⁷ Desatero o domácím násilí. Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro BKB a Philip Morris ČR, a.s., STEM pro BKB a PM ČR, květen 2001; více o tomto výzkumu např. na www.domacinasili.cz

MEZINÁRODNÍ VÝZKUM NÁSILÍ NA ŽENÁCH

Jako hlavní cíl **Mezinárodního výzkumu násilí na ženách** (International Violence Against Women Survey, dále IVAWS) bylo stanoveno získat kvalitní a spolehlivé informace o problematice násilí na ženách ve více než 20 zemích světa.¹⁸⁸

Za další cíle výzkumu byly stanoveny tyto body:

- zjistit úroveň viktimizace žen v různých zemích světa a vytvořit základ pro pravidelné viktimizační výzkumy v oblasti násilí v rodině,
- podpořit výzkum v oblasti násilí na ženách v různých státech světa, zejména v rozvojových zemích,
- zvýšit povědomí o domácím násilí jakožto existujícím sociálním problému,
- poskytnout bázi pro případná legislativní opatření na národní úrovni, zejména v oblasti ochrany obětí, a poskytnout doporučení pro prevenci domácího násilí.

Výzkum je orientován jednak směrem ke standardnímu zjišťování indicií a frekvence násilných útoků a dále k postižení postojových orientací a názorového klimatu v otázkách patřících do širšího sociálního a kulturního kontextu.

Scénář projektu je společným dílem UNICRI (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute), HEUNI (European Institute for Crime Prevention and Control) a Statistics Canada. Koordinace projektu náleží realizačnímu týmu (International Project Team), jehož členy jsou zástupci výše zmíněných organizací. V ČR je projekt realizován prostřednictvím Filozofické fakulty UK a Sociologického ústavu AV ČR¹⁸⁹.

Metodologie výzkumu je společná pro všechny účastníky se země vychází z mezinárodního průzkumu ICVS (International Crime Victim Survey).

V ČR byl dotazován **reprezentativní vzorek** 1980 žen starších 18 let. Sběr dat proběhl v květnu až říjnu 2002. Respondentky tohoto výzkumu byly mimo jiné dotazovány i na výskyt a frekvenci psychických forem násilí na ženách v intimních vztazích, následky násilí, své postoje a vnímání vztahující se k násilným incidentům, ohlášení na policii a zkušenosti s prací policie atd.

¹⁸⁸ Seznam zemí, které se účastní Mezinárodního výzkumu násilí na ženách: Kanada, Finsko, Itálie, Švýcarsko, Nizozemí, Velká Británie, Austrálie, Česká republika, Estonsko, Polsko, Maďarsko, Ukrajina, Trinidad, Argentina, Kostarika, Paraguay, Uruguay, Indonésie, Pákistán, Kazachstán, Filipíny, Bangladéš, Čína

¹⁸⁹ Koordinátorka projektu pro ČR je Mgr. Simona Pikálková (kontakt: pikalkova@uiv.cz).

Z šetření provedených na území ČR mimo jiné vyplynulo, že celkový podíl žen, které zažily alespoň jednu z forem uvedeného násilí v rámci partnerského vztahu činí 37,7 % (tzn. ze strany současného nebo bývalého manžela/přítele) a takřka shodný podíl žen (37 %) má zkušenosti s násilím ze strany jiného muže, než partnera (18 % zmínilo kamaráda, známého, 8 % jiného příbuzného, zpravidla otce, a 21 % žen má zkušenosti s násilím ze strany cizího muže). Mezi nejčastěji uváděné typy násilného chování patřila facka, kopání, kousání, úder pěstí, vyhrožování fyzickým ublížením, osahávání a strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy – vyjma osahávání zmínilo zkušenost s těmito formami násilí ze strany partnera 20 % až 25 % žen. Těžké formy násilí jako škrcení, popálení a použití nože nebo pistole, včetně vyhrožování použitím nože, pistole, uvedlo méně než 5 % žen, avšak vynucený sexuální styk zmínilo přes 7 % žen ze strany partnera.

Co se týče fyzických zranění v souvislosti s násilnými incidenty ze strany současného či bývalého partnera, více než 90 % žen uvedlo modřiny, 27 % řezné rány, škrábnutí, popáleniny, okolo 7 % zlomeniny, poranění hlavy nebo mozku a jiná zranění. Více než čtvrtina těchto žen uvedla, že jejich zranění vyžadovala lékařské ošetření. Celkem 41 % žen, které zažily násilí v rámci partnerského vztahu, uvedlo, že v průběhu incidentu cítily, že jejich život je v ohrožení.

Celkem 20 % dotazovaných žen, které uvedly zkušenost s násilím ze strany současného či bývalého partnera, vypovědělo, že považovaly násilný incident za trestný čin, avšak plných 42 % těchto žen, si tehdy rozhodlo daný násilný incident za „něco, co se prostě stává“.

Pouze desetina žen, které zažily násilí v rámci partnerského vztahu, však ohlásila násilný incident policii (tzn. pouze cca polovina těch, které daný incident považují za trestný čin). Pouze 3 % těchto respondentek pak uvedlo, že proti útočníkovi (útočnickům) bylo vzneseno obvinění a 1 % odpovědělo, že toto obvinění vedlo k soudnímu rozsudku. Mezi důvody proč ženy neohlásily incident policii dominovaly zejména „vypořádala jsem se s tím sama“, „nechtěla jsem, aby to někdo věděl“, „nestálo to za to“, „nikdy před tím se to nestalo“ a také „strach z útočníka“ a „stud, pocit trapnosti“.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Informace byly získány z Pikálková, S.: Mezinárodní výzkum násilí na ženách: k prvním výsledkům šetření v České republice, interní materiál, Sociologický ústav AV ČR, 2004

2.4 Klientky Poradny pro ženy v tísní v roce 2000–2001 – vlastní výzkum charakteru případů násilí na ženách v intimních vztazích

V roce 1999 jsem společně s kolegyní Andreou Rezkovou za zastřešení občanského sdružení Ekologický právní servis v Brně založila projekt „Poradna pro ženy v tísní“. Cílem tohoto projektu bylo kromě jiných aktivit ve prospěch pomoci obětem domácího násilí vytvoření zařízení, které by v Brně poskytovalo komplexní specializovanou přímou pomoc obětem domácího násilí. Tento projekt jsem potom do dubna 2002 koordinovala. Toto zařízení zabezpečovalo v době mého působení zejména provoz základní poradenské telefonní linky (aktivní každý den v týdnu v době od 7.00 hod. do 22.00 hod. – pomoc právní, krizová, sociální, psychologická); detailní telefonické poradenství v oblasti krizové, právní a sociální; poskytování osobních konzultací v oblasti krizové, právní (včetně soupisu veškerých právních podání a úhrady soudních poplatků) a sociální; zprostředkování kontaktu na další potřebné odborníky (psychiatry, sociální pracovníce, azylová zařízení apod.).

Od roku 2001 tento projekt realizoval rovněž speciální psychoterapeutickou pomoc určenou obětem domácího násilí formou skupinových sezení, doprovod klientek na jednání s úřady a výběrově úhradu zastoupení obětí domácího násilí advokátkou. Od téhož roku se potom tento projekt spolupodílel i na provozu azylového ubytování se skrytou adresou pro ženy z brněnského regionu.

Veškeré služby poskytované Poradnou pro ženy v tísní byly pro její klientky/klienty k dispozici zdarma. V současné době funguje projekt úspěšně dál s tím, že rozšířil svoji činnost i o realizaci specializovaných svépomocných skupin obětí domácího násilí.

Ze statistických údajů týkajících se klientky tohoto zařízení následně vyplynulo, že za období ledna 1999 až dubna 2002 byla průměrnou klientkou Poradny pro ženy v tísní žena (muži se na Poradnu pro ženy v tísní, ačkoli inzerována byla výslovně i pomoc mužům – obětem domácího násilí, obrátili pouze dvakrát, avšak nakonec se ukázalo, že šlo o žert) – oběť domácího násilí obzvláště velké intenzity (vždy dlouhodobé opakující se fyzické násilí, s opakovanou nutností vyhledat pro následky napadení ošetření lékařem), ve věku 30 až 45 let, s minimálně středoškolským nebo odborným vzděláním, nacházející se v dlouhodobé péči psychiatra či psychologa, přičemž v intimním svazku s násilným partnerem do doby, než se rozhodla existenci domácí-